

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مصادف با: ۶ رجب ۱۴۳۵

روز: سه شنبه

ادامه مطلب دهم: امر به امر

بیان شد یکی دیگر از مطالبی که در راستای بررسی مبحث هفتم و تبیین مدلول اوامر مستعمله در لسان شارع، باید مورد تحقیق قرار گیرد، مسأله امر به امر می باشد، به این معنا که «آیا اگر امری از جانب مولای حکیم، به امر به فلان فعل توسط شخصی دیگر، تعلق بگیرد، دلالت بر وجوب متعلق امر دوم دارد و مأمور دوم در قبال امر اول مکلف به انجام عمل می باشد یا خیر؟». بیان شد که بحث از این مطلب نیز مانند مطالب گذشته، ذیل چند امر تعقیب می شود. امر اول یعنی پیشینه تاریخی بحث، امر دوم یعنی تحریر محل نزاع و امر سوم یعنی اقوال در مسأله ذکر گردید. در ادامه به بیان امر چهارم یعنی ثمرات مسأله می پردازیم.

امر چهارم: ثمرات المسأله

اگر چه بعضی از اصولیون به این مسأله نپرداخته و بعضی به صورت گذرا و بدون تحقیق از آن عبور کرده و بعضی دیگر آن را از جمله مسائلی می دانند که ثمره ای در فقه ندارند، ولی به نظر می رسد این مسأله نیز مانند بسیاری دیگر از مسائلی که تا کنون مورد بحث قرار گرفته است، در حد خود، در استنباط فروع فقهی، تأثیر گذار می باشد. لذا در اینجا به بعضی از ثمرات این مسأله، اشاره می نمایم.

نمره اول: مسأله امر به امر به استنجاء به ماء

در صحیح مسعدة بن زیاد، عن ابی عبد الله «علیه السلام» علی ما فی الکافی^۱، و عن جعفر بن محمد عن ابیه عن آبائه «علیهم السلام» علی ما فی الاستبصار^۲ و التهذیب^۳، روایت شده است که آن حضرت فرمودند: «إِنَّ النَّبِيَّ «صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ» قَالَ لِبَعْضِ نِسَائِهِ: مَرِي نِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَسْتَنْجِينَ بِالْمَاءِ وَيُبَالِغْنَ فَإِنَّهُ مَطَهْرَةٌ لِلْحَوَاشِي وَمَذْهَبَةٌ لِلْبَوَاسِيرِ». به این روایت، در سه فرع فقهی مربوط به باب طهارت، استناد شده است: فرع اول اصل مطهرت آب می باشد. بعضی برای اثبات مطهرت آب، به این روایت استناد نموده اند، ولی قرائن مختلف، روشن می سازد که پیامبر اکرم «صلوات الله علیه و آله و سلم» در این روایت، از این زوایه در مقام بیان نمی باشد؛ چون اولاً متعلق امر دوم، خصوص نساء است و ثانیاً جمله «یبالغن» اضافه شده که ربطی به اصل مطهرت ندارد، هر چند امکان استفاده مطهرت وجود دارد، مخصوصاً با در نظر گرفتن تعلیلی که ذیل روایت وارد شده است.

فرع دوم استنجاء از بول و غائط به وسیله آب می باشد. تعداد زیادی از فقهاء مثل فاضل هندی «رحمة الله علیه» در کشف اللثام^۴، صاحب ریاض^۵، صاحب مستند الشیعه^۶ و بعضی دیگر «رحمة الله علیهم اجمعین»، این روایت را که پیامبر، امر به امر زنانش به زنان دیگر کرده است، دلیلی برای افضلیت و استحباب استنجاء از بول و غائط به واسطه آب دانسته اند.

۱- الکافی، جلد ۳، صفحه ۱۸

۲- الاستبصار، جلد ۱، صفحه ۵۱

۳- التهذیب، جلد ۱، صفحه ۴۴

۴- کشف اللثام و الابهام عن قواعد الاحکام، جلد ۱، صفحه ۲۰۷

۵- ریاض المسائل، جلد ۱، صفحه ۱۰۶

۶- مستند الشیعة فی احکام الشریعة، جلد ۱، صفحه ۳۷۱

خارج اصول، سال پنجم، «مبحث أوامر».... استاد معظم حاج شیخ عباسعلی زارعی سبزواری «دام مره» این استدلال مبتنی بر دو مطلب اصولی است: یکی اینکه ثابت شود امر به امر، دلالت بر مطلوبیت مأمور به دوم دارد، به تعبیری دیگر امر به امر به شیء، امر به آن شیء می باشد؛ و دیگر آنکه قرینه ای وجود داشته باشد که امر از ظهور خود منصرف گردیده و حمل بر استحباب شود. بعید نیست کلمه «یبالغن»، قرینه ای بر اراده استحباب باشد؛ لذا استناد به این روایت به لحاظ امر به امر، بر اساس قول اول، فقط دلالت بر استحباب صدور امر به نساء توسط زنان پیامبر دارد و دلالتی بر مطلوبیت استنجا به آب نمی نماید، مگر آنکه از تعلیل به عنوان قرینه بر مطلوبیت استنجا به آب، استفاده شود؛

و اما بنا بر قول دوم، امر به امر در این روایت تنها بر مطلوبیت استنجا بالماء دلالت دارد و تعلیل مذکور، تأکیدی بر مطلوبیت آن می باشد؛ اما بنا بر قول سوم یعنی نظریه محقق خراسانی «رحمة الله علیه»، چون در روایت، قرینه بر مطلوبیت استنجا با آب که مأمور به دوم است، وجود دارد، لذا دلالت بر مطلوبیت استنجا و اینکه امر به امر به شیء، امر به آن شیء است، تمام می باشد، و اما نسبت به مطلوبیت خود امر به شیء که باید توسط زنان پیامبر انجام گیرد، ساکت است؛

و اما بنا بر قول مختار، این روایت، قطع نظر از تعلیل مذکور و به لحاظ اینکه پیامبر مکرم اسلام امر نموده است به اینکه بعضی از زنان ایشان، زنان مؤمنین را امر به استنجا با آب نمایند، دلالت بر مطلوبیت صدور امر توسط زنان ایشان و همچنین مطلوبیت خود استنجا به آب توسط سایر زنان، دارد و تعلیل مذکور، تأکیدی بر این مطلب خواهد بود؛

اما بنا بر احتمال پنجم، این روایت دلالت دارد بر مطلوبیت امر به شیء و همچنین مطلوبیت استنجا به آب، چنانچه در جهت اطاعت امر زنان پیامبر انجام گرفته باشد، اما عمل استنجا فی نفسه، مطلوبیت ندارد؛

و اما بنا بر احتمال ششم، بر هر سه مطلب - مطلوبیت امر به شیء، مطلوبیت استنجا به آب به عنوان مأمور به دوم، و مطلوبیت استنجا فی نفسه - دلالت دارد.

بعضی دیگر از فقهاء برای اثبات وجوب استنجا، به این روایت استناد نموده اند و این در فرضی است که ظهور امر در وجوب، باقی مانده باشد. شهید اول «رحمة الله علیه» در کتاب الاربعون حدیثاً می فرمایند: «استدل به الشيخ ابو جعفر علی وجوب الاستنجا و يمكن تقرير الدلالة من وجهين: الاول ان الامر بالامر عند بعض الاصوليين و الامر للوجوب و فيهما كلام في الاصول». حضرت امام «رحمة الله علیه» هم در کتاب الطهارة^۱، وجوب استنجا به آب را از این روایت، استظهار می نمایند و همانطوری که شهید اول «رحمة الله علیه» فرمودند، قطعاً این استظهار مبتنی بر آن است که امر به امر به شیء را به یکی از وجوهی که بیان شد، امر به خود آن شیء بدانیم، لذا تمام اقوال و احتمالاتی که در جهت استفاده استحباب استنجا با آب و امر به آن مطرح شد، در فرض حفظ ظهور امر در وجوب نیز مطرح می شود.

فروع سوم استحباب مبالغه در استعمال آب برای استنجا می باشد. تمام اقوال و احتمالاتی که در جهت استفاده استحباب استنجا به آب، مطرح شد، در استفاده استحباب مبالغه در استعمال آب نیز مطرح می باشد.

«و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين»

۱- الاربعون حدیثاً، صفحه ۲۳

۲- ایشان در کتاب الطهارة، صفحه ۳۲۳ می فرمایند: «إنه يظهر من بعض الأخبار: أنه لا تحصل الطهارة بالمسح بالأحجار، بل يتوقف حصولها على الغسل بالماء منها صحيحة مسعدة بن زياد، عن جعفر، عن أبيه، عن آبائه (عليهم السلام) أن النبي (صلى الله عليه وآله وسلم) قال لبعض نسائه: مري نساء المؤمنين أن يستنجين بالماء و يبالغن، فإنه مطهرة للحواشي و مذهب للبواسير. فإن ظاهرها أن تطهير الحواشي و هو حواشي الدبر، التي هي عبارة عن حلقته يتوقف على الاستنجا بالماء، و لا يحصل بالاستنجا بغيره».